

rajavartiolaitos@raja.fi
VPRVLEoikeudellinenosasto@raja.fi

IOK/1637/2024

25.3.2024

Asia: VN/5349/2024, Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta laiksi väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyin maahantulon torjumiseksi

Viite: Ihmisoikeuskeskuksen lausunto

Yleistä

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan säädettäväksi laki väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyin maahantulon torjumiseksi. Lailla pyritään torjumaan välineellistämisen muodossa Suomeen kohdistettavaa painostamista ja vahvistamaan rajaturvallisuutta ja sillä toteutetaan Petteri Orpon hallitusohjelman tavoitteita muun muassa hybridiuhkiin varautumisesta.

Esitysluonnoksen mukaan tiettyjen edellytysten täytyessä valtioneuvoston yleisistunto voisi tehdä päätöksen, jolla rajataan kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten vastaanottamista rajatulla osalla Suomen valtakunnanraja ja sen välittömässä läheisyydessä. Vaikuttamisen välineenä olevan maahantulijan maahanpääsy estettäisiin, hänet poistettaisiin maasta ja ohjattaisiin siirtymään paikkaan, jossa kansainvälistä suojelua koskevia hakemuksia otetaan vastaan.

Valtioneuvoston päätös voitaisiin tehdä enintään kuukauden ajaksi kerrallaan, mutta päätös voitaisiin tarvittaessa uusida. Lakiehdotusta ei ole mahdollista käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksessä, minkä vuoksi esitetään, että se hyväksytään kiireellisessä perustuslain säätämisyksessä (PL 73 § 2 mom.). Tämä nk. poikkeuslaki olisi voimassa vuoden ajan sen voimaantulosta.

Ihmisoikeuskeskus kiinnittää huomiota erittäin lyhyeen lausuntoaikaan, joka poikkeaa merkittävästi säädösvalmistelun kuulemisoppaassa suositellusta. Keskus tiedostaa, että kuulemisohjeesta voidaan poiketa esimerkiksi kansallisen turvallisuuden suojaamisesta johtuvan kiireellisen syyn vuoksi.¹ On kuitenkin erittäin tärkeää huomioda, että esitetyllä lainsäädännöllä on merkittäviä vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksien sekä oikeusvaltion toteutumiseen. Siinä esitetään poikkeuksia perustuslakiin kuten myös Suomen kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin. Lausunnossaan Ihmisoikeuskeskus keskittyy käsittelemään ehdotettua sääntelyä näistä näkökulmista.

Ihmisoikeuskeskuksen lakisäätöihin tehtäviin kuuluu antaa lausuntoja perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi sekä huolehtia muista vastaavista

¹ Oikeuskanslerin ratkaisu OKV/390/21/2024: <https://oikeuskansleri.fi/-/kansalaisuuslain-muutokset-valmisteltava-huolellisesti>.

perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä tehtävistä, kuten kansainvälisten ihmisoikeussopimusten noudattamisen riippumattomasta seurannasta. Keskuksen lakisääteisenä erityistehtävänä on myös edistää, suojella ja seurata YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanoa, minkä vuoksi lausunnossa kiinnitetään erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin.

Kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden noudattaminen ja poikkeukset perustuslakiin

Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan useassa kohtaa, että ehdotettu sääntely on ristiriidassa tai ”jännitteinen” Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden ja EU-lainsäädännön kanssa sekä ongelmallinen perustuslain kannalta. Sääntelyn katsotaan puuttuvan mahdollisuuksiin jättää turvapaikkahakemus (s.70), rajoittavan oikeutta oikeusturvaan ja oikeussuojakeinoihin (s. 70 ja 72) ja sisältävän riskin sille, että ehdotonta palautuskieltoa ja siihen liittyviä oikeuksia elämään, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen ei kaikissa tilanteissa turvata (s.75). Esitysluonnoksen sivulla 85 todetaan jopa suoraan, että lakiehdotuksella ei turvataisi kaikilta osin täysimääräisesti palautuskiellon toteutumista. Lisäksi luonnoksessa todetaan, että ehdotettu sääntely voisi johtaa joukkokarkotuksen kiellon loukkaukseen (s.76). Sääntelyn soveltamisen katsotaan myös olevan ”jossain määrin” ongelmallista yhdenvertaisuuden näkökulmasta (s. 77–78).

Hallituksen esitysluonnoksessa todetaankin lakiehdotuksen sisältävän sellaisia perusoikeusrajoituksia, jotka eivät olisi ongelmattomia suhteessa perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin. Sääntämisympäristöarviointin yhteenvedossa katsotaan, että esitys voitaisiin tästä huolimatta hyväksyä perustuslain sääntämisympäristössä.

Sääntämisympäristöarviointin yhteenvedossa syntyy kuitenkin epäselvyyttä toisaalta perustuslaista poikkeamisen ja kansainvälisistä velvoitteista poikkeamisen välille. Hallituksen esitysluonnoksen (s. 91) mukaan ”[...] nyt ehdotettuja perusoikeuksien rajoituksia ja poikkeamia kansainvälisistä ihmisoikeusvelvoitteista voidaan pitää sellaisina, että kyse ei olisi perustuslain keskeisiin ratkaisuihin, kuten perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuteen, puuttuvasta esityksestä. Hallitus katsoo, että esitystä voidaan pitää edellä kuvatulla tavalla rajattuna poikkeuksena perustuslaista, joka on selvästi rajattu suhteessa perustuslain kokonaisuuteen, joka on määräaikainen ja sitä myöten ajallisesti rajattu, jonka soveltamistilanteissa olisi kyse erityisen poikkeuksellisista tapauksista ja pakottavista syistä, joka ei puutu perustuslain keskeisiin ratkaisuihin ja joka on hyväksyttävissä Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kannalta. Edellä esitetyn perusteella hallitus katsoo, että esitys voidaan käsitellä perustuslain 73 §:n mukaisessa järjestyksessä.” Ihmisoikeuskeskus katsoo, että esityksessä tulisi tarkemmin perustella, millä tavoin edellä mainittu on linjassa sen kanssa, että kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet ovat osa Suomen perusoikeusjärjestelmää. Kuten esitysluonnoksessakin viitatuissa, vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen esitöissä todetaan, ”[...] kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista seuraa nykyisin aineellisia suojavaatimuksia monille sellaisille oikeuksille, jotka samalla ovat valtion sisäisiä perusoikeuksia, sillä perustuslainsäätämisympäristöjärjestyksen käyttö ei oikeuta poikkeamaan ihmisoikeussopimusten määräyksistä.”² Perusteluiden tarkentaminen on erityisen tärkeää siksi, että ehdotettu sääntely vaikuttaisi esimerkiksi palautuskiellon toteutumiseen ja siten ehdottomien ihmisoikeuksien noudattamiseen.

² Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993): <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1993/19930309>.

Esitysluonnoksen (s. 87) mukaan ehdotetulla sääntelymallilla pyritään siihen, että jännite lakiehdotuksen ja Suomea sitovien ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa "[...] ratkaistaisiin lain käytännön soveltamisessa siten, ettei lain soveltamisessa poikettaisi ihmisoikeussopimusten määräyksistä. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen, eikä oikeuksien toteutumiseen saisi liittyä riskejä." Tällä esityksessä viitataan siihen, että toimivaltaisen viranomaisen (rajaviranomaisen) käytännön tilanteessa tekemä arvio siitä, onko henkilö esimerkiksi erityisen haavoittuvassa asemassa, poistaisi "jännitteen" lakiesityksen ja kansainvälisten, sitovien ihmisoikeusnormien välillä.

Perustuslain 22 §:n esitöiden mukaan (alun perin Hallitusmuodon 16 a §) säännös ulottaisi julkisen vallan turvaamisvelvollisuuden perusoikeuksien ohella myös Suomea velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa turvattuihin ihmisoikeuksiin.³ Turvaamisvelvoite koskee kaikkea julkisen vallan käyttöä, mutta erityisesti lainsäätäjää. Perusoikeuksien rajoitusten tulee perustua eduskunnan säätämään lakiin. Tähän liittyy kielto delegoida perusoikeuksien rajoittamista koskevaa toimivaltaa lakia alemmalle säädöstasolle.⁴ Näillä perusteilla konstruktio, jossa yksittäisten virkahenkilöiden – tässä tapauksessa rajavartioiden – tulisi omalla toiminnallaan tehdä tyhjäksi lainsäädännön tasolla olevat haasteet ja taata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen, näyttäytyy perustuslain kannalta ongelmallisena. Erityisesti, kun tosiasiallisesti yksittäisten virkahenkilöiden mahdollisuudet tunnistaa haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt on jo esitysluonnoksessakin myönnetty hyvin epävarmoiksi, eikä käännytettävillä tai maasta poistettavilla henkilöillä olisi käytössään tehokkaita oikeussuojakeinoja (näitä käsitellään tässä lausunnossa jäljempänä).

Säättämisjärjestyksen arvioinnissa käsitellään myös EU-oikeuden merkitystä asiassa (s. 64–65). Siinä tuodaan esille, että jäsenvaltioilla on laajaa harkintavaltaa kansallisen turvallisuutensa takaamiseksi, mutta samalla muistutetaan jäsenvaltioiden velvollisuudesta kunnioittaa EU:n perussopimuksia. EU:n perusoikeuskirja on osa perussopimuksia ja kuten esitysluonnoksessakin on todettu, tämän oikeudellisesti sitovan instrumentin keskeisiä säännöksiä ehdotetun sääntelyn näkökulmasta ovat mm. perusoikeuskirjan 18 ja 19 artiklat, jotka koskevat oikeutta turvapaikkaan ja joukkokarkotuksen kieltoa. Esitysluonnoksessa on myös aiemmin tuotu esille, että Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) mukaan rajavalvontaa, turvapaikkaa ja maahanmuuttoa koskevat määräykset kuuluvat jaetun toimivallan alaan, jolla EU:n toimenpiteet rajoittavat jäsenvaltioiden toimenpiteitä.

Arvioinnissa päädytään sellaiseen lopputulokseen, että poikkeaminen EU-oikeudesta voisi kuitenkin olla mahdollista perussopimusten, tarkemmin sanottuna SEUT:n 72 artiklan ja Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 4 artiklan 2 kohdan nojalla. Molemmissa viitataan valtion velvollisuuksiin yleisen järjestyksen ylläpitämisessä ja kansallisen turvallisuuden suojaamisessa. Keskuksen mukaan arvioinnissa ei ole riittävästi käsitelty sitä, miten ehdotettu poikkeaminen suhteutuu siihen, että EU:n oikeusjärjestys on osa kansallista oikeusjärjestystä ja että EU-tason säädös syrjäyttää sen kanssa ristiriidassa olevan kansallisen normin.

³ Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993): <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1993/19930309>.

⁴ Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (PeVM 25/1994 vp): https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/pevm_25+1994.pdf.

Lain käytännön soveltaminen

Kuten edellä on todettu, lakiehdotuksen ja Suomea sitovien ihmisoikeusvelvoitteiden välinen jännite ratkaistaisiin hallituksen esitysluonnoksen perusteluiden mukaan niin, ettei lain soveltamisessa poikettaisi ihmisoikeussopimusten määräyksistä. Lain soveltamiseen liittyy useita kysymyksiä, kuten se, miten käytännössä varmistetaan, että tosiasiallinen pääsy turvapaikkamenettelyyn turvataan ja ettei palautuskieltoa ja joukkokarkotuksen kieltoa rikota.

Yhtenä ratkaisuna esitetään, että jos valtioneuvosto on tehnyt päätöksen siitä, että kansainvälisten hakemusten vastaanottamista tietyllä alueella rajoitetaan, kyseisellä alueella maahan pyrkivät, vaikuttamisen välineenä olevat henkilöt ohjataan siirtymään toiseen paikkaan, jossa kansainvälistä suojelua koskevia hakemuksia otetaan vastaan. Kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten vastaanottamista voitaisiin rajoittaa esimerkiksi Suomen ja Venäjän välisellä maarajalla (esitysluonnoksen s. 59).

Ihmisoikeuskeskus haluaa kiinnittää edelleen huomiota siihen, että Suomen ja Venäjän välinen maaraja on pituudeltaan noin 1300 kilometriä. Tässä hallituksen esitysluonnoksessa ei ole tarkasteltu sitä, millä tavalla kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten vastaanottamisen rajoittaminen koko Suomen ja Venäjän välisellä maarajalla täyttäisi tosiasialliseen ja tehokkaaseen turvapaikkaprosessiin pääsyn edellytykset. Aihe on ollut esillä rajavartiolain muutoksen yhteydessä vuonna 2022, jolloin Ihmisoikeuskeskus totesi, että turvapaikkahakemusten keskittäminen ainoastaan yhdelle tai parille rajanylityspaikalle voi edellyttää pitkiäkin siirtymisiä kansainvälistä suojelua hakevalle henkilölle, mitä ei välttämättä voida pitää kohtuullisena. Eriyisen ongelmallisia siirtymät olisivat haavoittuvassa asemassa oleville ihmisille, joille siirtymät eivät välttämättä olisi tosiasiaassa mahdollisia. Ihmisoikeuskeskus katsoi tuolloin myös, että vaikka yleisesti sovellettavaa vähimmäismäärää rajanylityspaikkoja ei voidakaan johtaa kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista tai niiden valvontaelinten käytännöstä, tulee lain esitöissä kuitenkin tarkastella, missä määrin yksi rajanylityspaikka täyttää tosiasiallisen ja tehokkaan turvapaikkaprosessiin pääsyn edellytyksen.⁵

Kuten nyt lausuttavana olevassa hallituksen esitysluonnoksessa todetaan (s.14), valtioneuvosto on rajavartiolain 16 §:n perusteella marraskuun 2023 puolivälistä alkaen tehnyt useita päätöksiä kansainvälisen suojelun hakemisen keskittämisestä Suomen ja Venäjän välisellä maarajalla. Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu on joulukuussa 2023 sisäministerille osoittamassaan kirjeessään esittänyt huolensa siitä, miten Suomen itäisen maarajan sulkeminen vaikuttaa tosiasialliseen ja tehokkaaseen turvapaikkamenettelyyn pääsyyn ja korostanut, että rajan sulkeminen saattaa loukata palautuskieltoa ja joukkokarkotuksen kieltoa. Samassa yhteydessä hän pyysi lisätietoja siitä, miten rajalle saapuvia ihmisiä ohjeistetaan ja edistetäänkö heidän mahdollisuuksiaan jättää turvapaikkahakemus toisessa paikassa.⁶ Koska hallituksen esitysluonnoksessa juurikin korostetaan mahdollisuutta kansainvälisen suojelun hakemiseen toisaalla avoimena olevassa paikassa, olisi ollut perusteltua avata tarkemmin olemassa olevia käytäntöjä ja saatuja kokemuksia mahdollisten turvapaikanhakijoiden ohjeistamisessa.

⁵ Ihmisoikeuskeskuksen lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi rajavartiolain muuttamisesta (2022) https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8be05bda-6d82-44b7-a845-bfaecc20674c/a98d4a13-8199-44b7-8262-766965526c5e/LAUSUNTO_20220602123652.PDF.

⁶ Council of Europe Commissioner for Human Rights (2023), Letter addressed to the Minister of Interior of Finland: <https://rm.coe.int/letter-to-the-minister-of-interior-of-finland-concerning-the-human-rig/1680adab75>.

Jo edellä esitetynkin perusteella lain käytännön soveltamisessa keskeisessä roolissa olisivat siis rajaviranomaiset. Hallituksen esitysluonnoksessa (s. 59) todetaan, että "[j]os viranomaisella olisi tieto tai perusteltu käsitys siitä, että maahantulija ei liity välineellistetyin maahantulon ilmiöön, hänen maahantulonsa käsiteltäisiin ulkomaalaislain ja Schengenin rajasäännösten mukaisesti." Tämä tarkoittaisi Ihmisoikeuskeskuksen käsityksen mukaan lähtökohtaisesti sitä, että kansainvälistä suojelua koskeva hakemus henkilöltä, jonka ei katsottaisi liittyvän välineellistettyyn maahantuloon, otettaisiin vastaan. Hallituksen esitysluonnoksessa ei kuitenkaan käsitellä tarkemmin sitä, miten ero välineellistettyyn maahantuloon liittyvien ja siihen liittymättömien kansainvälistä suojelua hakevien ihmisten välillä tehtäisiin, vaan tässä yhteydessä viitataan ainoastaan viranomaisen tietoon tai perusteltuun käsitykseen.

Haasteita liittyy myös haavoittuvassa asemassa olevien tunnistamiseen. Tilanteessa, jossa kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten vastaanottamista on päätetty tietyllä alueella rajoittaa, ehdotetun lain 5 §:n mukaan "[m]aahantulijan kansainvälistä suojelua koskeva hakemus otetaan kuitenkin vastaan, jos se on toimivaltaisen viranomaisen tekemän tapauskohtaisen arvion mukaan tarpeen lapsen, vammaisen henkilön tai muun erityisen haavoittuvassa asemassa olevan henkilön oikeuksien turvaamiseksi taikka jos henkilö on esittänyt tai on tullut ilmi seikkoja, joiden perusteella toimivaltainen viranomainen voi riittävällä varmuudella arvioida, että henkilö on todellisessa vaarassa joutua kuolemanrangaistuksen, kidutuksen tai muun epäinhimillisen tai ihmisarvoa loukkaavan kohtelun tai rangaistuksen kohteeksi."

Hallituksen esitysluonnoksessa (s.87) todetaan, että "Rajavartiolaitoksen tulisi tehdä pykälän soveltamisesta henkilöstölleen ohjeistus siitä, millaisilla tavoilla pykälän soveltamisessa pyritään turvaamaan se, että yksittäisellä virkamiehellä on riittävät mahdollisuudet oikean arvioinnin tekemiseen." Lisäksi samalla sivulla todetaan, että "[s]ääntelyn soveltamisessa pyrittäisiin sekä toimivaltaisen viranomaisen organisaatiossa tekemillä ohjeistuksilla, että yksittäisen virkamiehen toimenpiteillä siihen, että sääntelyn soveltamisella turvattaisiin palautuskiellon noudattaminen." Säännöskohtaisissa perusteluissa esitetään, että haavoittuvassa asemassa olevien tunnistaminen tehtäisiin esimerkiksi arvioimalla fyysisiä ominaisuuksia, mutta myös asiakirjanäytön sekä maahanpyrkijän esittämien seikkojen perusteella (s. 61–62). Maahanpyrkijän kanssa voitaisiin olosuhteiden niin salliessa käydä myös tarkempia keskusteluja.

Ihmisoikeuskeskus pitää tästä huolimatta kuitenkin kyseenalaisena sitä, että viranomaiset pystyisivät kaikissa tilanteissa tekemään rajalla tapauskohtaisen arvion turvapaikanhakijan henkilökohtaisista ominaisuuksista tai tilanteesta. Tämä on tunnistettu myös hallituksen esitysluonnoksessa (s. 85): "Ehdotettu sääntely sisältää siis riskin siitä, ettei viranomainen tunnista kaikkia niitä henkilöitä, joita uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu tai rangaistus. Tämän voidaan katsoa tarkoittavan käytännössä sitä, että ei voida varmistua täydellä varmuudella siitä, turvaako sääntely täysimääräisesti palauttamiskiellon toteutumisen. Tätä voidaan pitää ongelmallisena ottaen huomioon se, että viranomaisen velvoitteena on turvata perus- ja ihmisoikeudet. Epäselvää on, missä määrin ehdotetulla arvioinnilla voidaan saada riittävä varmuus esimerkiksi siitä, että henkilö on todellisessa kuolemanrangaistuksen vaarassa." Hallituksen esitysluonnoksessa (s. 42) on huomioitu myös se, että alaikäisten, sairaiden tai vammaisten henkilöiden, ihmiskaupan uhrien sekä seksuaalisen väkivallan tai lähisuhdeväkivallan uhrien, kuten myös etniseen ja uskonnolliseen vähemmistöön kuuluvan henkilön tunnistaminen voi olla hankalaa ilman tarkempaa selvittelyä.

Ihmisoikeuskeskus haluaa tässä yhteydessä toistaa myös sen, ettei minkäänlaisia oikeusturvatakeita esitetä käännytettäville tai maasta poistettaville

turvapaikanhakijoille. Hallituksen esitysluonnoksessa (s. 85–86) todetaan, että ehdotetun sääntelyn pääsäännön mukaan henkilö ei saisi lainkaan asiaansa vireille toimivaltaisessa viranomaisessa, eikä siten myöskään päätöstä siitä, ettei häneen sovelleta 5 §:n poikkeussäännöstä. Muutoksenhaku ei myöskään olisi mahdollista. Hallituksen esitysluonnoksessa mainitun Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan lisäksi esimerkiksi EU:n perusoikeuskirjan 47 artiklassa määrätään oikeudesta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin.

Yllä mainittu huomioiden Ihmisoikeuskeskus esittää lisäksi, että hallituksen esityksen perusteluissa täsmennettäisiin, täyttääkö ehdotettu sääntely YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen 11 artiklan vaatimukset. Vaaratilanteita ja humanitaarisia hätätiloja koskevassa artiklassa todetaan seuraavasti: ”Sopimuspuolet toteuttavat kansainväliseen oikeuteen perustuvien velvoitteidensa mukaisesti, mukaan lukien kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus, kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen vammaisten henkilöiden suojelun ja turvallisuuden vaaratilanteissa, mukaan lukien aseelliset selkkaukset, humanitaariset hätätilat ja luonnonkatastrofit.”⁷

Suomen johdonmukaisuus perus- ja ihmisoikeuksien sekä oikeusvaltion edistäjänä

Suomi on kasvattanut kansainvälistä uskottavuuttaan maana, jonka ulko- ja turvallisuuspolitiikka perustuu oikeusvaltioperiaatteen, ihmisoikeuksien, tasa-arvon, demokratian ja kansainvälisen oikeuden noudattamiseen. Esimerkiksi Petteri Orpon hallitusohjelmassa kohdassa 10 ”Turvallinen ja kriisinkestävä oikeusvaltio” todetaan, että ”Suomi edistää kaikessa toiminnassaan demokratian, kansalaisyhteiskunnan, perus- ja ihmisoikeuksien sekä oikeusvaltion periaatteita.”⁸ Suomen avaintavoitteissa EU-vaalikaudelle 2024–2029 puolestaan todetaan, että ”[o]n tärkeää, että perusoikeus- ja demokratiapolitiikan pitkäjänteistä kehitystyötä EU:ssa jatketaan. Oikeusvaltiokysymyksissä Suomi jatkaa pitkäaikaisella toimintalinjallaan ja edistää oikeusvaltioperiaatteen toteutumista ja korruption torjuntaa EU:ssa. Erytisen tärkeää Suomelle on se, että unionin budjetista saatava rahoitus linkitetään tiiviisti oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamiseen, varojen väärinkäytön vastaisiin toimiin ja korruption ehkäisemiseen.”⁹

Lausuttavan esitysluonnoksen (s. 44) mukaan ”Euroopan unioni ja puolustusliitto Nato muodostavat Suomen ulkopolitiikan yhteistyövaraisen ytimen. Nato-jäsenyyss asemoi Suomen entistä tiiviimmin osaksi eurooppalaista ja transatlanttista turvallisuusyhteisöä. Suomen tavoitteena on olla luotettava ja ennakoitava ulko- ja turvallisuuspoliittinen toimija sekä molempien läntisten turvallisuusyhteisöjen yhteisten arvojen kuten oikeusvaltion ja demokratian vankka tukija. Yhtenä Suomen ydinviestinä on, että Suomen ulkopolitiikan pitkäaikainen perusta ei muutu Nato-liittolaisuuden myötä: Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan perustana ovat oikeusvaltioperiaate, ihmisoikeudet, tasa-arvo ja demokratia. Suomi korostaa kansainvälisen sääntöpohjaisen järjestelmän tärkeyttä sekä kansainvälisen oikeuden noudattamista. [...]”.

Ihmisoikeuskeskus on toistuvasti korostanut sitä, että Suomen kansainvälisen ja

⁷ Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016):

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2#idm46651396633376

⁸ Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma (2023):

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165042/Paaministeri-Petteri-Orpon-hallituksen-ohjelma-20062023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

⁹ Valtioneuvoston selvitys: Suomen avaintavoitteet EU-vaalikaudelle 2024–2029 (E 58/2023 vp):

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Liiteasiakirja/Documents/EDK-2024-AK-298.pdf>

kansallisen ihmisoikeuspolitiikan tulisi olla linjassa keskenään.¹⁰ Kuten yllä on todettu, perus- ja ihmisoikeudet sekä oikeusvaltioperiaatteen noudattaminen ovat keskeinen osa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Nyt esitetty sääntely herättää kuitenkin merkittävän huolen sen johdonmukaisuudesta Suomen pitkäaikaisen toimintalinjan kanssa. Ulkoasiainvaliokunta on valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittista selontekoa käsitellessään todennut, että: "[...] se, miten hyvin Suomi toteuttaa perus- ja ihmisoikeuksia kansallisesti, määrittää keskeisesti myös, kuinka uskottava toimija Suomi on kansainvälisesti."¹¹

Lopuksi Ihmisoikeuskeskus toteaa, että muuttunut turvallisuusympäristö edellyttää varautumista ja reagoimista uudenlaisiin uhkiin. Samalla se haluaa korostaa, että perus- ja ihmisoikeudet, oikeusvaltio ja demokratia ovat yhteiskunnan arvoperusta, jolle turvallisuutta, kriisinkestävyttä ja luottamusta rakennetaan.

Susan Villa
Johtajan sijainen

Sanna Ahola
Asiantuntija

Elina Hakala
Asiantuntija

¹⁰ Ks. esim. Ihmisoikeuskeskuksen tiedote lausunnoista ihmisoikeuspoliittiseen selontekoon (2022): <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/uutiset/kansallisen-ja-kansainvalisen-ihmis/>.

¹¹ Ulkoasiainvaliokunnan mietintö valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta (UaVM 6/2022 vp): https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/UaVM_6+2022.aspx.